

تطور الخطاب السياسي في تونس تجاه القضية الفلسطينية ١٩٢٠-١٩٥٥

The Development of Political Discourse in Tunisia towards the Palestinian Issue

Tunus'ta Filistin Meselesine Yönelik Siyasi Söylemin Gelişimi 1920-1955

Sinem Akgün

Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu
Enstitüsü, Sakarya, Türkiye,
sinem_akgun@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received: 26.09.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 26.11.2024
Yayımlanma Tarihi/ Available Online:
05.12.2024

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Abdul Latif Al-Hanashi

Yayınevi/Publisher: Arap Araştırma ve Politika Çalışmaları Merkezi
Yayınları / Arab Center for Research and Policy Studies/ المركز العربي
للأبحاث ودراسة السياسات

Basım Yılı/Year of Publication: 2016

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 359

Abdul Latif Al-Hanashi'nin kitabı, Tunus siyasi düşüncesinin Filistin meselesine ilişkin yönlerini ve Tunuslu Yahudilerin ulusal meselelerle ilgili etkileşimini ele almaktadır. Tunus siyasi düşüncesinin Filistin meselesine ilişkin yönlerinin ele alındığı bu kitap bu ulusal meselenin, özellikle Fransız işgali sırasında Tunus'taki ulusal bilinç ve Arap bilinci üzerindeki etkisinin derecesini belirlemeye çalışmakta ve siyasi söylemin Filistin meselesinin önemini farkındalığından Siyonizm'in sadece Filistin'e değil Araplara yönelik tehlikelerinin farkındalığına doğru ilerlediği entelektüel iklimi incelemekte ve Filistin'de yaşananlarla ilgili olarak Tunusluların ilk etkileşimlerini sistematik ve bilimsel bir yaklaşımla sunmaktadır.

Tunus'ta Filistin meselesine değinen çalışma ve araştırmaların büyük çoğunluğu o dayanışma söylemlerinin içeriğini ya da siyasi söylemin vizyonunu analiz etmeye hiç önem vermeden, Tunusluların Filistin meselesi adına faaliyetlerine ve Filistinlilere duydukları sempatiye odaklandığını ve sonuç olarak Filistin meselesine ilişkin farkındalığın geç ve sınırlı olduğunu ve 1929'daki Burak olaylarından ve Arap dünyası ile Tunus Ulusal Hareketi arasında gerçek ilişkilerin başlangıcını temsil eden Şeyh Abdülaziz Al-Thaalabi'nin 1931'deki Kudüs Konferansı'na katılmasıyla beraber Filistin meselesinin Tunus'ta daha önce var olmayan Siyonizm ile Yahudi azınlığını öte yandan anayasa grubu ve Tunus İslam toplumu arasında temel buluşma veya sürtüşme noktası haline geldiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu büyük çoğunluk Filistin meselesine ilişkin farkındalığın gecikmesini, Fransız himaye yetkililerinin ulusal gazetelere uyguladığı sansüre ve Tunusluların Filistin'deki olaylarla herhangi bir etkileşimin engellenmesine bağlamış, aynı zamanda derneklerin ve Anayasa Partisi'nin harekete geçmemesini, gevşeklik ve özellikle milli güçleri bölen anlaşmazlıklardan da kaynaklandığını belirtmiştir (ss.35-36). Bunun nedenlerinin araştırmacıdan araştırmacıya farklılık gösterdiğini ifade eden Al-Hanashi kitabının Tunus'ta Filistin Meselesine Yönelik Siyasi Söylemin Gelişimi (1920-1939) ana başlık içerisindeki Tunus'taki siyasi söylemi ele aldığı ilk bölümde, Tunus'un Filistin meselesi ve Siyonizm'in tehlikelerinin farkındalığının önemine değinmiş ve Siyonist ideoloji konusundaki farkındalığı ve bunların parçalanması hususunda siyasi söylemdeki gecikmeye katkıda bulunan faktörleri sunmuş ve söylemin bu konulara dair farkındalığa katkıda bulunan faktörleri vurgulamıştır.

Al-Hanashi, İngiliz politikasının Filistin'deki gelişimi bölümünde oradaki Siyonist faaliyet, siyasi söylemin bu politikaya ilişkin konumu ve Siyonist faaliyetin Filistin'in geleceğine yönelik tehlikesinin boyutları konusundaki farkındalığın önemi ve Tunus'taki siyasi söylemin, Filistin'e Yahudi göçü tehlikesinin ve bunun yerli halkın demografik ve ekonomik koşulları üzerindeki yansımaları, toprakların Filistinlilerden Siyonistlere yasal ve yasadışı yollardan devredilmesi tehlikesinin üzerinde durmuştur. İngiliz işgaline karşı Filistin direnişinin tezahürlerine ve Filistin'deki Siyonist projelere ilişkin söylem vizyonunun incelendiği bölümde yazara göre, Tunus'ta Filistin meselesine yönelik dayanışma söyleminin içeriği, özellikle temel meselelere ilişkin görece homojenlik ile karakterize ediliyor ve söylemin meselenin boyutlarına ve özelliklerine ilişkin anlayışı, giderek tüm meseleleri kapsayacak noktaya ilerliyordu. Tunus'ta Filistin meselesine ilişkin siyasi söylemin sancıları, yerel kamuoyunun iç meselelere ilişkin netleşmesi, gelişmesi ve derinleşmesi üzerinde etkili olmuştur. Diğer bölümde, söylemin İngiliz yönetiminin önerdiği siyasi çözüm projeleri konusundaki konumu ve bu konuya pratik çözümler olarak sunduğu alternatifler vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu alternatiflerin, Filistin'in bağımsızlığıyla temsil edilen radikal bir çözüm dışında çözülemeyecek olan sorunun köklerine dair derin bir anlayışı ifade eden cesur, ileriye dönük bir vizyonla ve bağımsız, demokratik, laik bir Filistin devletinin inşasıyla karakterize edildiği görüşü belirtilmektedir. Tunus'taki siyasi söylem dış siyasi ve entelektüel meselelere ve kaygılara açıklıkla karakterize edilmektedir. Şüphesiz Filistin'de yaşananlar Tunus'ta yaşananlar ile bir karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu da başlı başına dolaylı bir siyasi eğitim ve ülkede Fransız sömürgeciliğine karşı direnmeye yönelik örtülü bir kışkırtmayı teşkil etmiş, dolayısıyla sömürgeciliğe karşı direnç duygusunu temellendirmiştir. Filistin meselesi, 1920'li yıllardan itibaren Tunus'ta siyasi söylemi meşgul eden en önemli meseleler arasındadır. Tunus'ta Avrupa kökenli bir Yahudi azınlığın varlığı, söylemin Filistin meselesine dair farkındalık oluşturmada önemli bir rol oynamıştır. Her ne kadar Tunuslu ulusal partilerin dış meselelere yönelik söylemleri sınırlı olsa da Filistin meselesine dikkat çekici bir ilgi göstermişlerdir. O dönemde Tunus'taki siyasi söylemin benzersizliğinin Siyonist hareketi kınaması, Siyonist devletin kurulmasını reddetmesi, Filistinlilerin ve Yahudilerin eşit hak ve görevlere sahip vatandaşlar olarak yaşayabileceği laik, demokratik bir Filistin devleti önermesi gibi Filistin ve Yahudi sorunlarının çözümüne yönelik sunduğu vizyonlarda ve pratik alternatiflerde açıkça görülmekte olduğunu belirten yazar Tunus'ta 1920-1939 yıllarındaki Filistin meselesine yönelik siyasi söylemi, dinamizmi ve tüm konuları fanatizm ve ötekini inkar ruhundan uzak, objektif, eleştirel bir ruhla ele almasıyla öne çıktığını ifade ederek kitabın ilk bölümünü sonlandırmıştır.

İkinci ana başlık içerisindeki ilk bölümde Al-Hanashi, taksim kararından önce ortaya atılan yerleşim projelerinin siyasi söyleme ve tutuma ardından Filistin'in taksimine ilişkin Birleşmiş Milletler kararına dair vizyon ve bu konudaki tutuma değinerek, Tunus'taki siyasi söylemin önerilen Arap ve uluslararası siyasi çözüm projeleriyle etkileşime girdiğini ifade etmektedir. Büyük Suriye Projesi ve taksim kararına ilişkin çeşitli yaklaşımlara ve sunulan analizlerin çoğunluğunun göreceli olarak doğru olmasına rağmen, bu yaklaşımların çoğunluğunun bu boyutlardan en önemlisi olan hukuki boyutu gözden kaçırdığını ve pek çok uluslararası hukuk uzmanının, taksim kararı verilmesinin Genel Kurul'un yetkileri dışında olduğunu ve Birleşmiş Milletler'in en önemli ilkelerinden biri olan kendi kaderini tayin etme ilkesine aykırı olduğunu savunduğunu belirtmiştir. Diğer bölümde Birinci Arap-İsrail savaşı, yansımalarını, Tunus'un siyasi söylemini, 1948-1949'daki yenilgiye yol açan nedenlerin arasında demokratik pratiğin yokluğu, siyasi otoriter rejimlerin hakimiyeti, ekonomik ve sosyal geri kalmışlık gibi önemli birçok konu vurgulanmıştır. Al-Hanashi Tunus'taki siyasi söylemin yenilgiye teslim olmayarak bunların üstesinden gelmek için siyasi birliğin federal biçimde sağlanması ve partilere çalışmalarını bu yönde koordine etmeleri çağrısında bulunmak gibi çeşitli yöntem ve pratik alternatifler öne sürmüştür. Dönemin Tunus siyasi söyleminin genel olarak Filistin'in kurtuluşunun Tunus'un kurtuluşundan önce gelen önemli, temel mesele olarak görüldüğü söylemlerden bellidir. Diğer bölümde yazar, Filistin meselesi ve buna bağlı sorunlara ilişkin söylemin farkındalığının

gelişimini, milli hareketin ana partisiyle Siyonist hareket arasında ittifakın başlangıcı ve bunun sınırlarını, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni dünya düzeninin tanık olduğu dönüşümler ışığında Siyonist devletin kuruluşu, uluslararası politikada oynadığı rolü incelemiştir. Al-Hanashi'ye göre Tunus'taki siyasi söylem nesnel nedenlerden dolayı Filistin meselesine olan ilgiden uzaklaşırken, hareketin kazandığı zaferden sonra özellikle Arap ülkelerinde Siyonist faaliyetler çoğalmıştır. Yahudileri anavatanlarını terk etmeye ve yeni devlete yerleşmeye teşvik etti ve bu Tunus'ta Yahudilerle nüfusun geri kalanı arasındaki gerilimin artmasına neden oldu. Bu dönemde Filistin davasına yönelik siyasi söylemin daha ılımlı olduğu söylenebilir. Yazar Tunus söyleminin Filistin kaygıları üzerine yoğunlaştığını ve Birinci Arap-İsrail savaşını, Filistin'in meşru taleplerini gerçekleştirmekten daha etkili bir alternatif olarak gördüğünü, ancak Arapların uğradığı yenilgi ve Siyonist hareketin ve müttefiklerinin zaferinin bu söylemi büyük bir şoka uğrattığını belirtmiştir. Ayrıca Filistin ve Arap ülkelerinde yaşanan gelişmeler ve küresel dönüşümlerin Tunus'taki bu söylemin yurt içi ve yurt dışındaki algılarını, önceliklerini ve ittifaklarını gözden geçirmesine neden olduğunu ve bunun sonuçlarından birisinin ise Filistin meselesine olan ilginin asgari düzeyde azalttığını ifade etmiştir.

Sonuç olarak Tunus'un siyasi söylemi 1920'lerin başından beri Filistin olaylarını takip ediyordu ancak yaşananların doğasına ilişkin anlayışı, farkındalığı başlangıçta sınırlıydı. Bir yandan bu konunun doğasına, diğer yandan Siyonizm'in doğasına, hedeflerine ilişkin farkındalığın derinleşmesine katkıda bulunan birçok iç ve dış faktörle etkileşim halindeydi. Söylem Filistin'deki İngiliz politikasına, genel olarak Siyonist faaliyetlere ilişkin farkındalığın derinleşmesine katkıda bulundu. 1920'lerden bu yana, söylem ülkedeki Yahudi azınlığın Tunuslu kimliğini doğrulamıştır. Zira Tunus'ta azınlık bir Yahudi varlığı mevcuttu ve siyasal katılım, faaliyetler kapsamında Tunus Özgür Anayasa Partisi, Yahudilerin kendisine katılması için kapıyı açık bırakarak partinin en yüksek organında ülkenin Yahudi seçkinlerine iki sandalye ayırmıştı. Yahudiler Anayasa Partisi'ne katılma konusunda herhangi bir tepki göstermemelerine rağmen, onları genel ulusal meselelere dahil etme girişimleri devam etmiştir. Ancak çok sayıda Yahudi, Tunus ulusal parti ve örgütlerine alternatif olarak Siyonist hareketin yanı sıra Tunus'taki Fransız sosyalist ve komünist hareketini de seçti. Aynı şekilde Siyonist harekete sempati duymayan veya karşı çıkan, sosyalist parti ve hareketler çerçevesinde çalışan veya bağımsız kalan Tunuslu Yahudiler, bazı Arap ülkelerinde olduğu gibi Siyonist karşıtı dernek veya örgüt kurma arayışına girmediler. Bu, Tunuslu Müslümanlarla Yahudiler arasındaki uçurumu, özellikle Filistin meselesi ve Siyonist faaliyetler nedeniyle iki katına çıkardı. Tunusluların çoğunluğunun gözünde Yahudiler, nesnel olarak Siyonist harekete sempati duyuyorlardı. Tunus söylemi, 1930'larda Filistin sorununu demokratik zeminde çözmeye çalışarak pratik siyasi alternatifler sunmuştur. Tunus'ta Filistin meselesi ve ilgili konulara yönelik siyasi söylemin parçalanması süreci, bu söylemin vizyonunun pek çok konuda homojen olmadığı gibi davasının çıkarına olan, bu vizyonlara dayanan faaliyetlerin hedefleri de Filistin meselesiyle uyumlu değildi. Bu durumun bazı araştırmacıların inandığı gibi, mutlak bir şekilde partilerin entelektüel, siyasi geçmişleriyle açıklanamayacağını belirten Al-Hanashi bu vizyonların netleşmesinde rol oynayan şeyin çoğunlukla ikinci dereceden siyasi mülahazaların sonucu olduğunu, belki de Tunus'taki durumu ve ulusal partilerin özelliklerini, çoğu zaman bu partilerin Filistin meselesinde doğrudan pozisyon almaktan uzaklaşmasına yol açtığını, başta kendisine yakın olanlar olmak üzere Tunus basınının da olayları takip ederek, doğru analizler yaparak pozisyonlar aldığını, hatta insanları Filistin'i desteklemeye, Siyonizm'e karşı direnmeye ittiğini belirtmiştir. İki anayasal partinin liderleri arasındaki kültürel, sosyal köken farklılığına rağmen bu durum her birinin Filistin meselesi ve ilgili meseleler de dahil olmak üzere, genel olarak ulusal ve yabancılara karşılık pozisyonlarına yansımıştır. Tunus'taki siyasi söylem de Filistin meselesinin 2. Dünya Savaşı sonrasında tanık olduğu tüm olay ve gelişmelerle etkileşime girmiş, Filistin için tek çözüm ve nihai kurtuluş olarak savaşı görmüş ve insanlar bu temelde harekete geçmişlerdir. Ancak Arap ülkelerinin yenilgisi, söylemi, yenilginin nedenlerini arayarak Filistin meselesine ilişkin bazı

önergeleri gözden geçirmeye yönelmiş, bunların üstesinden gelmek için pratik alternatifler sunmuştur.

Buna paralel olarak söylem, uluslararası değişkenlerin, yeni küresel durumun farkındaydı ve bunlardan yararlanmaya, düşünce ve faaliyetinde ön plana çıkan Tunus ulusal meselesinin yararına kullanmaya çalıştığını ifade eden Al-Hanashi ulusal kurtuluş aşamasında Tunus'un Filistin meselesine bakışındaki siyasi söylem bağımsızlıktan sonra Filistin meselesini anlamak için bir referans oluşturdu mu ve bu söylemin o konuya ve ona bağlı konulara yönelik eğilimlerinin nasıl geliştiği (s.323) hususundaki iki önemli soruyla kitabını sonlandırmıştır.